

HOUTKANTEN ALS HAKHOUT

WAT

Hakhout is een beheervorm waarbij houtachtigen periodiek (om de 5 à 20 jaar) gekapt (=afgezet) worden, en dan weer uitlopen. De rotatie is afhankelijk van de groeisnelheid, de beoogde toepassing van het hout en groeiplaats. Door dat beheer staan er meerdere kleine stammen op één voet of stoof. Een bijzondere vorm van hakhout zijn knobomen, deze worden besproken in de fiche "alleenstaande bomen". Houtkanten zijn lijnvorming en staan typisch aan de rand van een weide, maar kunnen ook in een weide aangeplant worden. Tussenvormen waarbij opgaande bomen en hakhout afgewisseld worden zijn ook mogelijk.

Meer informatie over dit type beschutting vind je in onze brochure 'Leidraad natuurlijke beschutting voor dieren op de weide', afgekort de leidraad. De leidraad is te vinden op de website www.agroforestryvlaanderen.be (onder kennis&tools > publicaties).

FUNCTIE VOOR DIEREN

- > De hoeveelheid beschikbare schaduw is sterk afhankelijk van de soorten die aangeplant worden en eventuele combinaties met hoge bomen.
- > Voor alle dieren is het ook van belang dat de houtkant (in functie van schaduw) niet van de rest van het terrein gescheiden is door fysieke barrières zoals steile hellingen of kleine waterlopen. Runderen specifiek zullen meer gebruik maken van schaduwplekken als deze niet te ver van de watervoorziening beschikbaar zijn. Schapen verkiezen dan weer hun schaduwplaatsen niet te ver van de stal. Deze zaken kunnen in het achterhoofd gehouden worden indien men kiest voor een houtkant aan de rand van het perceel. In dat geval kan het een goed idee zijn om te combineren met andere types van beschutting.
- > Biedt beschutting tegen de wind (zie ook voordelen), maar in het geval van bladverliezende bomen zal deze functie sterk verminderd zijn in de winter. D.w.z. dat dieren die jaarrond buiten staan (zoals paarden) nog van een andere vorm van beschutting (bv. een schuilhok) voorzien moeten worden.
- > Door de biodiversiteit van houtkanten, worden diverse vogelsoorten en ook vleermuizen aangetrokken. Deze kunnen nuttig zijn om het aantal vliegen, muggen of dazen te verminderen.
- > Verschillende soorten uit de houtkant kunnen door runderen en schapen (paarden in beperktere mate) als voederboom gebruikt worden.

VOORDELEN

- > Houtopbrengst mogelijk op relatief korte termijn (rotatie 8-10 jaar).
- > Biedt ook beschutting tegen wind. Hiervoor is het belangrijk dat er zo weinig mogelijk gaten in de houtkant zijn.
- > Combinatie met andere vormen van natuurlijke beschutting is eenvoudig.
- > Grote natuurwaarde.

Mogelijke producten

- > Brandhout (voor eigen gebruik of voor verkoop; verkoop brandhout is niet toegelaten in combinatie met VLIF-steun).
- > Houtsnippers
 - > Voor gebruik in geautomatiseerde houtstookinstallaties.
 - > Als strooisel in de stal, ter vervanging van stro. Voor meer informatie en een praktijkvoorbeeld hierover, zie de leidraad.
 - > Van twijgen (BRF): om in te werken in akkers om het organisch koolstofgehalte te verhogen. De wet staat dit anno 2021 nog niet toe, maar dit kan in de toekomst wel toegelaten worden. Meer info: www.boerennatuur.be/pdf/2020_K3_Van_houtkant_tot_in_de_bodem.pdf.

VEREISTEN

- > De boom- en struiksoorten moeten dit beheer verdragen, ze moeten het vermogen hebben om nieuwe scheuten te vormen uit de stooft (het regeneratief vermogen). Bijna alle inheemse loofboomsoorten verdragen goed hakhoutbeheer. Beuk en berk hebben het er soms moeilijk mee.
- > Na het terugzetten van het hakhout is het belangrijk dat je de stoven (zie eerder) goed kan uitrasteren, zodat de scheuten niet aangevreten worden en zo de kans krijgen om uit te lopen. Een alternatieve oplossing om vraat aan de scheuten te voorkomen, is het gebruik maken van knotbomen. Deze bomen worden besproken in de fiche 'alleenstaande bomen'.

PRAKTISCH

Oriëntatie

Houtkanten plant je best langs de zuidzijde van het perceel, dus ongeveer van oost naar west georiënteerd. Op die manier bieden ze het meeste beschutting tegen de middagzon uit het zuiden. Ze beschutten zo ook tegen wind uit het zuidwesten, de meest voorkomende windrichting. Het is uiteraard ook mogelijk om meerdere rijen te voorzien op het perceel.

Aanleg

Planten

- > Boomsoortenkeuze: zie de beslissingstool (www.agroforestryvlaanderen.be/nl/agroforestryplanner). Je vindt er de geschiktheid voor hakhoutbeheer per soort. Verderop in deze fiche bespreken we typische soorten.
- > Type plantgoed: klassen 80/120 en 120/150 (dit is de hoogte uitgedrukt in cm). Dit mag gewoon enkelstammig plantgoed zijn.
- > Tijdstip aanplant: in de periode van 1 november tot 1 maart, maar november-december heeft de voorkeur omdat dit ervoor zorgt dat de grond goed contact kan maken met de wortels tegen het voorjaar.
- > Hou een afstand van 1 tot 2 m tussen de planten en hanteer de wettelijke afstand van minimum 0,5 m tot de grens met percelen van andere eigenaars. Als veel jonge planten het eerste jaar niet overleven, kan je de gaten opvullen door nieuwe planten aan te planten (inboeten).

Bescherming

- > Hakhout wordt het best collectief beschermd. Daarbij kan je gebruik maken van je standaard manier van begrenzing van je weide, maar voorzie een mogelijkheid om zelf nog toegang te hebben tot de hakhoutstrook. Houd minstens 1 m afstand van de stoven.
- > Als de reëndruk in de omgeving hoog is, kan je het kiezen voor een raster van 180 cm hoog om nieuwe scheuten te beschermen. Reken hiervoor € 14 per lopende meter, materiaal en plaatsingskost inbegrepen.
- > Als er veel hazen en konijnen in de buurt zijn kan je ook individueel beschermen tegen dit wild aan de hand van spiraalkokers (€ 0,45 per stuk, € 0,50 per boompje voor de plaatsing).

Beheer:

Voor de eerste kap zijn de bomen nog niet meerstammig, tenzij het om struiksoorten gaat. De eerste kap mag al gebeuren na 5-7 jaar. Als je met de boslandbouwsubsidie werkt mag de eerste kap pas na 10 jaar. Doorgaans wordt de stam op ongeveer 10 cm boven de grond afgezet. Vervolgens wordt om de 8 à 10 jaar opnieuw gekapt. Bij deze kappingen mag het hout niet worden afgezet onder het aanhechtingspunt van de telg aan de oude stobbe.

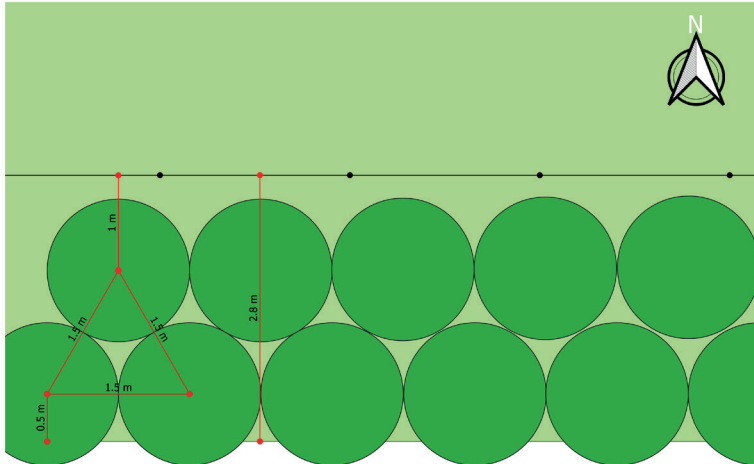
Het oogsten van het hakhout gebeurt het best tussen half november en maart/april. Dit is ook afhankelijk van de boomsoort, maar moet steeds gebeuren voordat de sapstroom op gang komt. Zeker bij esdoorn, berk en haagbeuk is dit een aandachtspunt.

Doordat hakhout om de 8 tot 10 jaar afgezet wordt, verdwijnt de beschutting ervan ook in periodes. Dubbele rijen die je alternerend kapt zijn een mogelijke oplossing. Een tweede optie is om de houtkant in fases te kappen, zodanig dat er steeds een deel van de houtkant voldoende beschutting biedt. Beide systemen zijn positief voor de biodiversiteit.

Voor snippers is het ook een voordeel als je hier elk jaar een oogst van hebt, in een rotatie van 8 jaar zou je dus idealiter 1/8e van de totale lengte aan houtkanten op het bedrijf kappen.

TER INSPIRATIE

Hakhout van schietwilg in driehoeksverband met 1,5 m tussen de planten. Alle prijzen zijn exclusief btw, tenzij anders vermeld. Hiervoor gebruik je plantgoed van klassen 80/120 of 120/150 met naakte wortel van autochtone herkomst. Hou de wettelijke afstand van minimum 0,5 m tot de grens met percelen van andere eigenaars. Bescherm collectief om vraat aan de stobben te voorkomen. Hou minstens 1 m afstand tussen de afsluiting en de stoven bij schapen en rundvee, en 1,5 m bij paarden. Bij een afstand van 1 m tussen de afsluiting en de binnenste stoof, 0,5 m tussen de perceelsrand en de buitenste stoof, en 1,5 m in driehoeksverband komt de totale breedte van de houtkant op 2,8 m (zie ook schematische voorstelling).

Figuur 1: schematische voorstelling hakhout in driehoeksverband.

Reken €1,25 per stuk plantgoed, en eventueel €1,5 per boompje voor de plantwerken. Bovenstaand plantverband komt op 1,5 planten per meter. Voor plantgoed en aanplant heb je dus een prijs van ongeveer €4,20 per lopende meter. Hier rekenen we met een afsluiting van prikkeldraad, waarvan de kost komt op €13/lm, inclusief plaatsing. Deze prijs verschilt per type afsluiting, uiteraard kan je hier je gebruikelijke type afsluiting gebruiken. De totaalprijs komt dus op €17,20 /lm. Als er veel hazen en konijnen in de buurt zijn voeg je nog spiraalkokers toe (€0,45 per stuk, €0,50 per boompje voor de plaatsing). In dat geval komt de totaalprijs op €18,55 /lm

Als je in aanmerking komt voor VLIF-steun, kan je 100% van de aanplantkost voor een houtkant met autochtoon plangoed terugkrijgen, met een maximum van €150 per are. Als we een breedte van 2,8 m rekenen (zie eerder) voor de houtkant staat 1 are gelijk aan een lengte van 36 m (afgerond). Dit maximum is voldoende om de kosten van plantgoed en plantwerken te vergoeden. Plantbescherming is een aparte post binnen de VLIF-steun.

Schietwilg is een snelgroeiende soort, en bereikt na 4 jaar ongeveer een hoogte van 3 m. Deze soort heeft als bijkomend voordeel dat het een goede voederboom is. Zet het hakhout om de 8 jaar terug. Dit voorstel is op de meeste bodems toepasbaar, behalve op droge zandgronden. Voor die situatie verwijzen we naar de Agroforestryplanner.

Tabel 1 toont de gesimuleerde hoeveelheid schaduw die dit voorbeeld zou geven, bij de hoogst mogelijke zonnestand in België. Dit is dus een absolute ondergrens, de gemiddelde hoeveelheid schaduw ligt hoger.

Tabel 1: De totale gesimuleerde hoeveelheid schaduw die het voorbeeld uit 'ter inspiratie' zou geven en het aantal dieren die in deze schaduw kunnen rusten. De hoeveelheid schaduw is berekend bij de hoogst mogelijke zonnestand in België, en dus een absolute ondergrens. Het aantal dieren werd berekend met de ligruimte voor een 'gemiddeld dier' (runderen: de gemiddelde maat van een Fleckvieh koe, paarden: een schofthoogte van 1,6 m, schapen: de gemiddelde ooi zonder lammeren). Het aantal dieren houdt geen rekening met wettelijke beperkingen op het aantal dieren per ha.

Hoogte van de houtkant	oppervlakte schaduw (m ²)/ha	aantal runderen/ha	aantal paarden/ha	aantal schapen/ha
3	36,75	10	7	28
6	151,75	44	29	116

TYPISCHE SOORTEN (NIET-LIMITATIEF)

Tabel 2: typische soorten per type bodem. Bron gegevens groeisnelheid: www.bomenwijzer.be

Bodem	Boomsort	Groeisnelheid	Goede voederboom?
Voedsel- en vochtrijke kleiige, zandleem en leemgronden	eik (zomer- en winter-eik)	en gemiddeld	groene eikels voor alle dieren giftig, jonge bladeren ook giftig voor paarden
	hazelaar	snel	ja
	iep	snel	
	linde (zomer- en winterlinde)	snel	
Droge zandgronden	wintereik	Gemiddeld	groene eikels voor alle dieren giftig, jonge bladeren ook giftig voor paarden
	haagbeuk	traag	ja
	lijsterbes	snel	
Natte bodems	schietwilg	snel	
	zwarte els	snel	ja

VOORBEELDEN VAN VARIATIES

- > **Combinatie van hakhout en grote bomen.** De grote bomen zijn in dat geval een langetermijninvestering die worden gespaard als het hakhout wordt teruggezet. Het voordeel van deze variatie is dat hij dicht bij de grond beschutting biedt tegen wind, en meer schaduw biedt dan enkel hakhout.

Combinatie van hakhout en grote bomen
© Sanne Van Den Berge

> **Combinatie van hakhout en knotbomen.**

Ook deze variatie biedt dicht bij de grond beschutting tegen wind, en biedt meer schaduw dan enkel hakhout.

Combinatie knotbomen en hakhout (hakhout rechts in beeld)
© Sanne Van Den Berge

PRAKTISCHE STEUN

- > Consortium Agroforestry Vlaanderen: www.agroforestryvlaanderen.be
 - > Bieden ook hulp bij aanvraag financiële steun.
- > De Regionale landschappen: www.regionalelandschappen.be
 - > Bieden ook hulp bij aanvraag financiële steun.

FINANCIËLE STEUN

- > **Boslandbouwsubsidie**
 - > Meer informatie is te vinden op <https://lv.vlaanderen.be/nl/subsidies/perceel-en-dier/plant/aanplantsubsidie-voor-boslandbouwsystemen-agroforestry> en in de leidraad.
 - > Omdat 10 jaar gewacht moet worden voordat de eerste kap mag gebeuren zal dit voornamelijk werken met traaggroeiende soorten (eik, haagbeuk, linde,...). Bij snelgroeiende soorten (wilg, els,...) bestaat het risico dat ze te groot zijn om als hakhout te beheren.
 - > Homogene spreiding is hierbij zeker een aandachtspunt.
- > **VLIF-steun:** aanleg van kleine landschapselementen (niet-productieve investeringen).

- > Meer informatie is te vinden op <https://lv.vlaanderen.be/nl/subsidies/vlif-steun/niet-productieve-investeringssteun> in de leidraad.
- > **Beheerovereenkomsten** voor kleine landschapselementen via de VLM
 - > Deze maatregel biedt enkel steun voor onderhoud.
 - > Meer informatie is te vinden in de leidraad en op www.vlm.be/nl/themas/beheerovereenkomsten.

- > Provincies en gemeenten bieden vaak subsidies voor kleine landschapselementen, zoals houtkanten. Contacteer hiervoor de gemeente of provincie waarin je weide ligt, of bezoek hun website, en controleer de specifieke randvoorwaarden.